

*Межуєва І. Ю.,
доцент кафедри перекладу
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»*

*Сльцова С. С.,
старший викладач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В НЕМОВНОМУ ВУЗІ

Анотація. Недостатнє володіння іноземною мовою професіоналами різних спеціальностей перешкоджає їх інтеграції в глобальне професійне співтовариство. У статті розкриваються традиційні й інноваційні концептуальні підходи, які використовуються під час навчання англійської мови в немовних ВНЗ, їхня сутність, переваги й недоліки, а також перспективи використання.

Ключові слова: концепції, навчання іноземної мови, традиційні й інноваційні підходи, комунікативний метод, переваги й недоліки, інтеграція.

Постановка проблеми. Розширення торгово-економічних зв'язків із зарубіжними країнами й інтеграція української освіти в світовий освітній простір, велика кількість спеціальної літератури іноземними мовами, можливість отримання професійно значущої інформації в мережі Інтернет, міжнародний обмін студентами та фахівцями, отримання чи продовження освіти в зарубіжних вузах і т. ін. вимагають від сучасного фахівця компетентного володіння іноземною мовою для іншомовного професійного спілкування.

У новій соціально-економічній ситуації в нашій країні виникла необхідність аналізу й розроблення інакших концептуальних підходів під час навчання іноземних мов у вищій професійній школі, оскільки рівень володіння іноземною мовою випускниками немовних вузів не відповідає вимогам сучасної освітньої концепції, суспільства й ринку праці, про що свідчать численні публікації із зазначеної проблеми (Ж. Вітлін, І. Бім, Є. Пасів, Т. Астафурова, Т. Лесохін, Р. Мільруд, Ю. Єрьомін, Е. Соловова та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної літератури показує, що серед безлічі досліджень, присвячених проблемам підвищення ефективності процесу навчання іноземної мови в немовних вузах, починаючи з відомих праць таких авторів, як І. Берман, В. Бухбіндер, П. Гурвич, Б. Лапідус, І. Халеева і ін., що мають загальнометодичне значення, а також закінчуючи сучасними дослідженнями (в яких рішення проблеми бачиться в оптимізації змісту програми й навчання іншомовного усного мовлення на основі компетентнісного підходу, у навчанні професійно-орієнтованого спілкування; у формуванні в студентів різних компетентностей – професійної, загальнокультурної, міжкультурної, країнознавчої, соціокультурної, основ іншомовної комунікативної компетентності і т. ін.), практично відсутні роботи, що розглядають цю проблему з погляду самого підходу до навчання іноземним мовам у немовних вузах і переосмислення його з позицій сучасної освітньої парадигми.

Визнаючи концептуальний підхід до навчання іноземної мови базисною методологічною категорією, з позиції якої розглядаються всі інші явища й процеси, пов'язані з навчанням мови, вважаємо проблему ревізії наявних підходів до навчання іноземної мови в немовних вузах вельми актуальною методологічною проблемою.

Таким чином, виходячи з аналізу літератури та практичної діяльності викладання іноземної мови в немовному вузі, можна стверджувати, що в останнє десятиліття більш чітко позначилося істотне протиріччя між соціальним замовленням суспільства на компетентного фахівця, що володіє хоча б однією іноземною мовою для її практичного використання в професійній діяльності, і наявними підходами до навчання іноземної мови в немовних вузах. Тому проблема полягає у вирішенні протиріччя між значущістю іншомовної професійної підготовки фахівця й недостатнім рівнем її забезпечення в немовних ВНЗ.

Мета статті – проаналізувати й з'ясувати ефективність використання традиційних та інноваційних концептуальних підходів під час навчання іноземної мови студентів немовного вузу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна методика викладання іноземних мов пропонує нам широкий вибір концепцій навчання, методів і технологій – як традиційних, так і інноваційних. Розробники навчальних програм і педагоги віддають перевагу тим чи іншим методам залежно від цілей навчання, контингенту студентів, тривалості й інтенсивності навчального курсу й інших умов. При цьому кожен із методів навчання має свої переваги й недоліки, а успішність їх застосування залежить від конкретних цілей і умов навчання. Для початку розглянемо безпосередньо сам термін «концепція». У словнику термін «концепція» представлений у такий спосіб: «Концепція (лат. conceptio) – система поглядів, те чи інше розуміння явищ, процесів». Це трактування терміна означає, що матеріал концепції повинен бути представлений у вигляді педагогічної системи, в основу якої покладена чітко сформульована керівна ідея, покликана виконувати систематизуючу функцію щодо проектування змісту, методів і форм організації навчання в навчальному закладі конкретного типу.

Більшість концептуальних підходів, розроблених ще в XIX – XX столітті, актуальні й донині. Такі методи класифікуються як традиційні. Серед них найбільшою популярністю користується комунікативна, проектна, інтенсивна й діяльнісна методики.

Традиційний для вітчизняної освіти підхід до навчання іноземної мови в немовних вузах базується на навчанні читання текстів вузької спеціальності як ключовому елементу розвитку навички вилучення інформації. Навчальне читання

супроводжується спеціальними вправами для освоєння й актуалізації спеціальної лексики, для розвитку навички усного мовлення на професійні теми й письмової мови (у вигляді анотування, реферування та перекладу спеціальних текстів). Багато викладачів і експертів бачать недолік цього підходу в дефіциті комунікації й виступають за зміщення акценту в бік комунікативного методу навчання.

Комунікативний метод передбачає вивчення мови як засобу спілкування за допомогою власне спілкування. В основі комунікативного методу лежать ситуативність, цілеспрямованість, партнерський характер мовленнєвої взаємодії, а також принцип інформаційного розриву – такою є будова спілкування, за якого один з учнів мотивується прагненням отримати інформацію, яка є в іншого учня. Комунікативний метод навчання іноземної мови, безумовно, відображає багато потреб сучасної людини. Великим плюсом цієї концепції є взаємозв'язок і рівномірний розвиток усіх видів діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письмо). Яскраво виражених негативних рис така методика не має.

В останнє десятиліття в освіті широко використовується така концепція, як метод проєктів. Це поняття було сформульоване в контексті програми перебудови освіти, запропонованої в кінці 70-х років Королівським коледжем мистецтв Великої Британії. Цей метод був створений для реалізації концепції навчальної ігрової діяльності за професійною направленістю на основі системи навчально-рольових ігор, у природу яких закладені елементи проблемності, дискусійності, конструювання. Метод проєктів сприяє розвитку інтегруючого мислення, здатності творчо й самостійно мислити, прогнозувати варіанти вирішення завдання. Як і комунікативна методика, не має яскраво виражених недоліків.

Інтенсивний метод навчання іноземним мовам розроблений і практично реалізований в 60-х рр. ХХ ст. у Болгарії вченим-психіатром Г. Лозановим. Відмінною рисою цього методу є розкриття резервів пам'яті за рахунок спеціально організованих занять, підвищення інтелектуальної активності студентів, використання сугестії й релаксації. Основними засобами активізації резервних можливостей людини, згідно з Лозановим, є такі: авторитет (головну роль у процесі навчання відіграє особистість викладача); інфантилізація (у групі створюються сприятливі умови для навчання й засвоєння нового матеріалу, використовуються рольові ігри, музика); двоплановість (учитель і той, хто навчається, використовують жести, міміку, щоб вплинути на співрозмовника, привернути до себе увагу оточуючих); інтонація, ритм (текстовий матеріал подається вчителем у певному ритмі в супроводі спеціально підібраної музики. Музика й ритм повинні сприяти розслабленню й більш ефективному сприйняттю матеріалу. Найбільша перевага цієї методики полягає в дуже швидкому отриманні результатів. Цьому сприяють використовувані поліфункціональні вправи. Крім цього, багато часу відводиться на активізацію нової лексики, широко використовуються мовні кліше. Недоліками є занадто великий обсяг нового матеріалу й зміщення до навчання усним формам спілкування. Письмові форми при цьому стають другорядними, чого не можна допускати ні в якому разі.

Діяльнісна методика навчання іноземної мови орієнтована на понятійне, логічне мислення учнів. В основі цього підходу лежить ідея про активність об'єкта, що пізнає. Необхідність діяльності закладена в самій назві. Ця методика передбачає навчання спілкуванню в єдності всіх його функцій

(регулятивної, пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної й етикетної). Позитивною стороною цієї методики є навчання побудові логічної послідовності, недоліком є низький відсоток самостійної пізнавальної діяльності. Також в останні роки з'явилося безліч інноваційних методів у галузі навчання іноземним мовам. Назвемо головні з них.

1. Метод «радника» (Counseling learning). Цей метод був створений американським психологом Ч. Курраном. В основі методу лежить гуманістичний підхід до навчання й психологічна теорія «радника», сутність якої полягає в тому, що люди потребують допомоги радника-психолога в будь-якому вигляді громадської діяльності, зокрема в освіті. «Радник» покликається надавати допомогу, консультувати й усіляко підтримувати своїх «клієнтів» у процесі навчання. Основним прийомом навчання є переклад із рідної мови на іноземну. Процес навчання побудований таким чином: учні сидять навколо столу обличчям один до одного, обговорюють тему бесіди, спілкуються іноземною мовою. Викладач лише спостерігає й підказує еквіваленти іноземною мовою. Недоліком цього методу є відсутність програм і конкретного плану навчання, що перешкоджає його широкому поширенню [1].

2. Метод тихого навчання (The silent way). Автор методу – К. Гаттеню. Суть методу полягає в тому, що ініціатива на уроках іноземної мови виходить від учнів, а вчитель повинен говорити найменше. Навчання в тиші, на противагу повторенню й відтворенню за викладачем, стає прийомом, який сприяє розвитку розумової діяльності й формуванню досвіду зосередження в студентів. Застосування цього методу має певні рамки, бо передбачає високу вмотивованість і зацікавленість учнів [2].

3. Метод навчання мови за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні іноземних мов допомагає інтенсифікувати й індивідуалізувати навчання, сприяє підвищенню інтересу до предмета й мотивації. Перші граматичні та лексичні вправи в комп'ютерних програмах з'явилися в 60–70-х рр. ХХ століття. Нині вони стали невід'ємним складником вивчення мови. Наприклад, навчальні мультимедійні презентації, розроблені в програмі MS PowerPoint, зручні як для викладача, так і для студентів. Презентації дозволяють комплексно й доступно викласти матеріал, забезпечують ефективність сприйняття й запам'ятовування нового навчального матеріалу; навчальні програми на CD-ROM розвивають слух і розмовну практику учнів. Навчальні Інтернет-ресурси (IP) формують і розвивають аспекти іншомовної комунікативної компетенції в усьому різноманітті її компонентів – комунікативно-когнітивні вміння пошуку, відбору, узагальнення, класифікації, аналізу й синтезу отриманої інформації; уміння використовувати ресурси Інтернету для самоосвіти з метою знайомства з культурно-історичною спадщиною різних країн [3].

4. Метод комунікативних завдань (Task based learning). Являє собою рішення цілої низки комунікативних завдань, пропонує викладачем. Вирішуючи ці завдання, спілкуючись один з одним, учні виконують мовні дії, намагаючись знайти правильні шляхи вирішення поставленого комунікативного завдання. Завдяки цьому відбувається занурення в мовне середовище, і учні починають спілкуватися іноземною мовою з практичною метою. Цей метод особливо ефективний у груповому навчанні. Однак необхідно уточнити, що він знаходиться на стадії розроблення, що дозволяє вносити зміни й уточнення з метою поліпшення процесу навчання [4].

5. Нейролінгвістичне програмування (neuro-linguistic programming). НЛП виникло на початку 1970-х і стало результатом співпраці Джона Гріндера, асистента професора лінгвістики в університеті Каліфорнії в Санта Крузі, і Річарда Бендлера. Термін «нейролінгвістичне програмування» можна пояснити так: «нейро» вказує на те, що необхідно знати й розуміти «мову мозку» – ті неврологічні процеси, які відповідають за зберігання, переробку й передачу інформації, «лінгвістичне» підкреслює важливе значення мови в описі механізмів мислення й поведінки, а також в організації процесів комунікації [5]. Одна з головних ідей НЛП – ситуативне й поведінкове моделювання. Цей напрям у методиці викладання іноземної мови дозволяє успішно розкривати й активізувати резервні можливості особистості в процесі занурення в іншомовний простір.

Таким чином, ми бачимо, що сучасні концептуальні підходи до навчання іноземної мови, незважаючи на велику кількість специфічних рис, які надають кожній методиці особливий вигляд, мають одну спільну мету – навчити учнів спілкуватися іноземною мовою.

Висновки. У роботі ми проаналізували позитивні й негативні сторони кожної з наявних методик і з'ясували, що найбільш ефективною, успішною й гармонійною є комунікативна методика під час навчання іноземної мови студентів немовного вузу. Було встановлено, що ідеальних методів навчання іноземної мови наразі не існує. Завдання викладача іноземної мови – з усього представленого різноманіття методів, форм і технік зуміти вибрати найбільш підходящий варіант для своїх учнів. Під час вибору викладач повинен урахувати таке: той, хто навчається, повинен відчувати себе комфортно й вільно, бути мотивованим на вивчення й використання іноземної мови; бути активним учасником навчального процесу. Також викладачеві необхідно стимулювати мовні, когнітивні й творчі здібності студентів. Обов'язково повинні передбачатися різні форми роботи в аудиторії (індивідуальна, групова), що стимулюють активність, самостійність і творчість учнів. Що стосується практичного застосування методів, то зовсім не обов'язково використовувати один метод. Найбільш ефективним є інтегрувати кілька методик, об'єднавши їх найкращі сторони. Викладач іноземної мови повинен бути готовий до використання інноваційних концептуальних підходів і має зробити їх невід'ємною частиною процесу навчання іноземним мовам.

Література:

1. Кашина Е. Традиции и инновации в методике преподавания иностранного языка : [учеб. пособие для студентов филологических факультетов университетов] / Е. Кашина ; отв. ред. А. Гринштейн. – Самара : Изд-во «Универс-групп», 2006. – 75 с.
2. Колесникова И. Англо-русский справочник по методике преподавания иностранных языков / И. Колесникова, О. Долгина. – СПб. : Русско-Балт. информ. центр «БЛИЦ», 2001. – 224 с.
3. Альтернативные методы обучения иностранным языкам [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://studopedia.org/6-117660.html>.
4. Гальскова Н. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : [учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений] / Н. Гальскова, Н. Гез. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 336 с.
5. Батракова Е. Нейролингвистическое программирование как способ обучения языку / Е. Батракова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Pedagogica/59043.doc.htm.

Межуева И. Е., Ельцова С. С. Концептуальные подходы к обучению английскому языку в неязыковом вузе

Аннотация. Недостаточное владение иностранным языком профессионалами различных специальностей препятствует их интеграции в глобальное профессиональное сообщество. В данной статье раскрываются традиционные и инновационные концептуальные подходы, используемые при обучении английскому языку в неязыковом вузе, их сущность, преимущества и недостатки, а также перспективы использования.

Ключевые слова: концепции, обучение иностранному языку, традиционные и инновационные подходы, коммуникативный метод, преимущества и недостатки, интеграция.

Mezhuyeva I., Yeltsova S. Conceptual approaches to the teaching of foreign language to non-linguistic students

Summary. Inadequate knowledge of a foreign language by professionals of various specialties puts obstacles in their way of integration into the global professional community. This article reveals the traditional and innovative conceptual approaches used in teaching foreign language in a non-linguistic institute of higher education, their essence, advantages and disadvantages, as well as the prospects for using it.

Key words: concepts, foreign language teaching, traditional and innovative approaches, communicative method, communication, advantages and disadvantages integration.